

II. SŇATEČNOST

Počet sňatků uzavřených v České republice v roce 2008 činil 52 457. Přestože ve srovnání s předcházejícím rokem poklesl o 4,7 tisíce, není tato hodnota nikterak výjimečná ve srovnání s minulými lety. Historicky minimální roční počet nově uzavřených manželství zaznamenaný v roce 2003 (pouze 48,9 tisíce) byl následován čtyřmi lety růstu, nyní přichází pokles, který může být pouze přechodný vzhledem k vysokému nárůstu v roce předcházejícím (meziročně o 4,3 tisíce), ale také může být počátkem dlouhodobějšího snižování absolutního počtu sňatků, ke kterému přispěje i oslabující se populace sňatkuschného obyvatelstva.

Nejvíce sňatků uzavírají tradičně dva svobodní snoubenci, roku 2008 bylo těchto tzv. protogamních sňatků 32,8 tisíce. Jejich podíl na celkovém počtu sňatků dosáhl 62,6 %, čímž překonal prozatím nejnižší údaj z roku 2007 a ještě více se tak odchýlil od hodnot zaznamenaných v předcházejících jedenácti letech, kdy se pohyboval v rozmezí 64-66 %, na počátku 90. let 20. století až u 70 %. Relativně méně sňatků svobodných snoubenců bylo uzavřeno jak muži, tak i ženami. Událostem roku 2008 odpovídaly hodnoty 72,5 resp. 72,7 %, v absolutních číslech 38 tisíc mužů a také žen vstoupilo do svého prvního manželství.

Dlouhodobě druhou nejčetnější skupinu vzhledem k rodinnému stavu snoubenců tvoří sňatky, kdy jsou oba novomanželé rozvedení (v roce 2008 zastoupení 15,4 %), dále svazky rozvedené a svobodné osoby (10,0 % s rozvedeným mužem a 9,6 % s rozvedenou ženou). Ovdovělí vstupují do dalšího manželství ojediněle v řádech stovek případů za rok. Opakované sňatky se z velké většiny (cca 85 %) týkají sňatků druhého pořadí, zhruba v 14 % třetího a pouze ze 2 % čtvrtého či vyššího pořadí manželství.

Tab. II.1 Sňatky podle pořadí, 1991-2008

	1991	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Počet sňatků celkem	71 973	52 374	51 447	51 829	52 860	57 157	52 457
Sňatky oboustranně svobodných	49 778	33 918	33 022	33 446	34 178	36 247	32 830
- podíl ze všech sňatků (%)	69,2	64,8	64,2	64,5	64,7	63,4	62,6
Sňatky oboustranně opakované	10 517	8 233	8 382	8 323	8 320	9 620	9 132
- podíl ze všech sňatků (%)	14,6	15,7	16,3	16,1	15,7	16,8	17,4
Pořadí na straně ženicha							
1.	55 486	38 841	37 940	38 347	39 149	41 752	38 038
2.	13 722	11 303	11 300	11 265	11 612	13 087	12 092
3.+	2 765	2 230	2 207	2 217	2 099	2 318	2 327
Podíl sňatků svobodných (%)	77,1	74,2	73,7	74,0	74,1	73,0	72,5
Pořadí na straně nevěsty							
1.	55 748	39 218	38 147	38 605	39 569	42 032	38 117
2.	13 516	11 027	11 122	11 145	11 225	12 782	12 084
3.+	2 709	2 129	2 178	2 079	2 066	2 343	2 256
Podíl sňatků svobodných (%)	77,5	74,9	74,1	74,5	74,9	73,5	72,7

Z hlediska vzdělání bývají uzavírána manželství většinou homogenní. V souboru událostí, při kterých byl znám stupeň vzdělání obou partnerů, bylo 58 % párů se stejným vzděláním a dalších 36 %, kdy jeden z partnerů byl o jeden stupeň vzdělanější než druhý. Přestože je vzdělání dobrovolným údajem v hlášení, pouze 754 ženichů a 783 nevěst tento údaj v roce 2008 neposkytlo.

Vzhledem k převažujícímu zastoupení prvních sňatků je pro celkovou úroveň sňatečnosti důležitá zejména prvosňatečnost. Výsledky jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných ukázaly pro rok 2008 značný propad úrovně sňatečnosti (tab. II.2). Při zachování její úrovně z roku 2008 by ve věku 50 let zůstalo svobodných 40,4 % mužů a 33,9 % žen, což představuje prozatím historicky nejnižší hladinu sňatečnosti v českých zemích vůbec. V relaci k odpovídajícím hodnotám pro rok 2007 se prvosňatečnost meziročně výrazně propadla (o 5 procentních bodů u mužů i u žen) a také vzhledem k předcházejícím údajům jde o prvosňatečnost (měřenou podílem osob, které uzavřou první sňatek do svých 50. narozenin) nízkou, řádově o tři procentní body nižší než v letech 2005 a 2006. Dle tabulek sňatečnosti svobodných pro rok 1991 by přitom při zachování tehdejší situace do manželství vstoupilo 84,4 % mužů a 91,2 % žen.

Tabulkové počty svobodných se meziročně zvýšily u obou pohlaví ve všech věcích. Za současné situace v prvosňatečnosti by tak ve věku 30 let ještě 70,0 % mužů a 53,4 % žen zůstávalo svobodnými, 45,1 % mužů a 36,8 % žen by neuzavřelo manželství ani do svých 40. narozenin. Shodně o 0,2 let vzrostl ve srovnání s rokem 2007 průměrný věk mužů a žen při vstupu do prvního sňatku a dosáhl hodnot 31,4 resp.

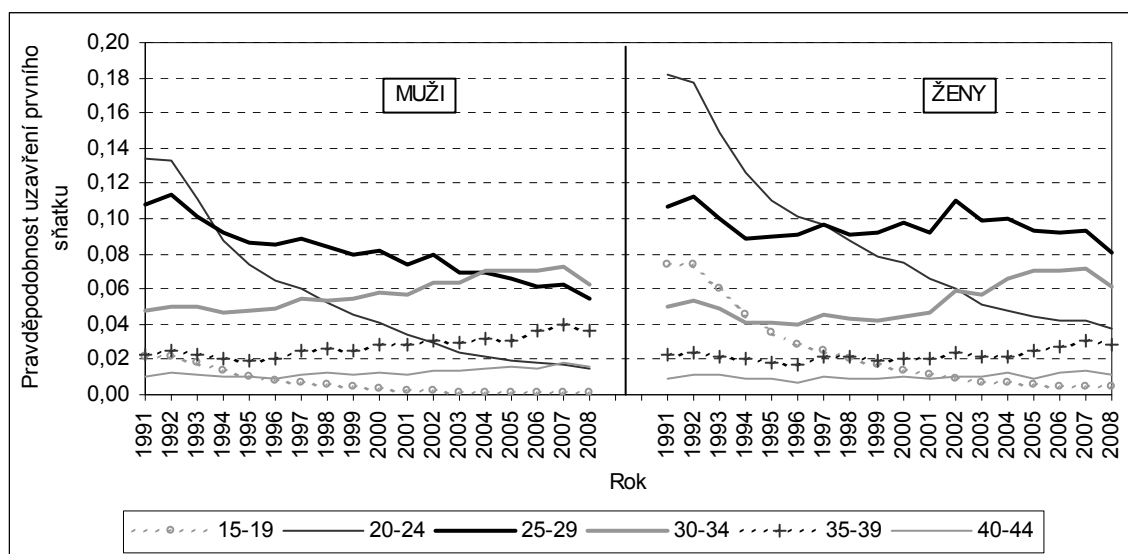
28,8 let. Ještě výraznější nárůst zaznamenal věkový medián vypočítaný z tabulkových měr, který udává, do jakého věku by se oženila/provdala právě polovina svobodných – posunul se u mužů až na 36,3 let, u žen na 30,7 let.

Tab. II.2 Ukazatele tabulek sňatečnosti svobodných, 1991-2008

	1991	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Podíl svobodných mužů ve věku (%)							
15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
20	88,2	98,9	99,3	99,4	99,5	99,5	99,6
25	42,1	82,7	88,9	90,1	91,0	91,3	92,5
30	24,3	55,8	63,3	64,7	66,2	66,1	70,0
35	19,0	42,5	47,1	48,1	48,8	48,0	52,8
40	17,0	37,2	40,4	41,6	41,4	40,2	45,1
45	16,1	35,1	37,8	38,5	38,6	37,0	41,9
50	15,6	34,0	36,4	37,2	37,1	35,5	40,4
Prvosňatečnost mužů (v %)	84,4	66,0	63,6	62,8	62,9	64,5	59,6
Průměrný věk mužů při 1. sňatku	24,7	29,3	30,5	30,7	31,0	31,2	31,4
Medián	23,9	31,7	33,7	34,2	34,5	34,2	36,3
Podíl svobodných žen ve věku (%)							
15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
20	62,0	94,7	96,8	97,2	97,5	97,6	97,9
25	23,5	66,6	75,3	76,7	78,2	78,3	80,9
30	13,7	41,2	47,3	48,7	49,3	48,6	53,4
35	10,6	32,7	36,4	37,1	37,3	36,3	41,2
40	9,5	29,6	32,9	33,1	33,1	31,9	36,8
45	9,0	28,3	31,2	31,8	31,3	30,0	34,8
50	8,8	27,5	30,2	30,9	30,3	28,9	33,9
Prvosňatečnost žen (v %)	91,2	72,5	69,8	69,1	69,7	71,1	66,1
Průměrný věk žen při 1. sňatku	22,3	26,9	28,0	28,1	28,4	28,6	28,8
Medián	21,0	27,8	29,4	29,7	29,8	29,7	30,7

V roce 1991, stejně jako v letech osmdesátých, byla pravděpodobnost uzavření prvního sňatku u obou pohlaví nejvyšší ve věkové skupině 20-24 let, u žen dosahující až 18 promile. Pokles, který přišel v 90. letech 20. století, se nejdříve dotkl právě úrovně sňatečnosti nejmladších svobodných 20-24letých mužů a žen a také 15-19letých žen. Postupem několika let převýšila prvosňatečnost osob 25-29letých nad 20-24letými – u mužů poprvé v roce 1994, u žen roku 1997. Úroveň sňatečnosti svobodných 25-29letých žen se v období 1991-2008 celkově snížila jen mírně (z 11 na 8 ‰), daleko hlubší pokles byl zaznamenán na straně mužů (z 11 na 5 ‰). Počínaje rokem 2003 je tak nejvyšší intenzita prvosňatečnosti mužů zaznamenávaná až ve věkové skupině 30-34 let.

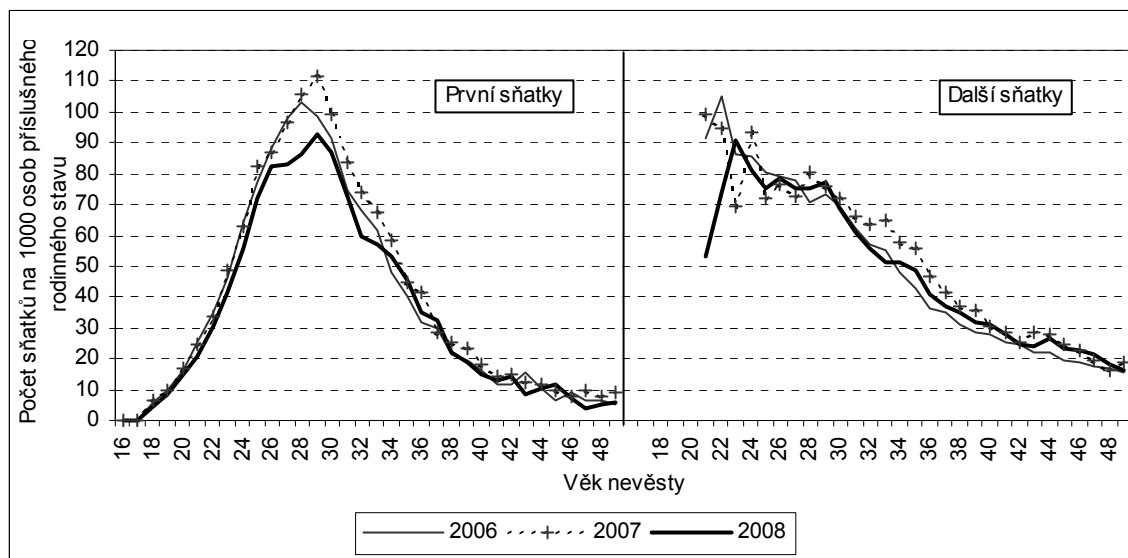
Obr. II.1 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku v pětiletých věkových skupinách, 1991-2008

Trend zvyšující se úrovně prvosňatečnosti osob starších 30 let je výraznější až od počátku 21. století. Nositeli změn sňatkového chování se staly generace narozené na konci první a ve druhé polovině 70. let, jejichž velká část odkládala svůj vstup do manželství (i rození dětí). Nejvyšší prvosňatečnost vykazovala v roce 2008 u žen generace 1980, tj. žen na počátku roku 27letých, u mužů generace 1979 a 1978, tj. 29 a 30 letých. Přestože sňatečnost svobodných po 30. roku věku roste, nepokryje ztráty, které vznikly poklesem úrovně sňatečnosti mladších osob. Celková úroveň sňatečnosti svobodných se tak obecně snížila.

Podíváme-li se na situaci posledních tří let podrobněji (obr. II.2), v roce 2008 se výrazně snížila míra sňatečnosti u svobodných žen až do věku 30 let, stejný vývoj byl zaznamenán i u mužů. Kompenzační růst ve vyšším věku se přitom nedostavil, což vedlo k tomu, že výsledný ukazatel tabulky sňatečnosti svobodných dosáhl tak nízkých hodnot.

Obr. II.2 Míry sňatečnosti žen podle pořadí a věku, 2006-2008

Také vývoj sňatečnosti druhé skupiny sňatkuschné populace, tj. rozvedených či ovdovělých osob (ovdověli se podílí na opakovaných sňatcích minimálně), zaznamenal určité změny. Vzhledem k roku 2007 úroveň opakované sňatečnosti v roce 2008 poklesla, zejména ve věku 30-39 let (obr. II.2), ovšem ne nijak dramaticky v porovnání s hodnotami v ostatních letech 21. století. Na vzestupu absolutního počtu sňatků v roce 2007 se totiž podepsaly zejména sňatky opakované a také úhrnná intenzita sňatečnosti rozvedených byla toho roku výrazně vyšší než v předchozích letech (tab. II.3). Při zachování úrovně sňatečnosti rozvedených z roku 2008 by nový sňatek uzavřelo 44,5 % mužů a 44,0 % žen, a to v průměru 7,5 resp. 7,8 let po rozvodu.

Tab. II.3 Sňatečnost rozvedených, 1991-2008

	1991	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Úhrnná sňatečnost rozvedených (%)							
Muži	51,6	43,2	41,8	41,7	42,5	47,9	44,5
Ženy	51,5	41,8	40,8	40,7	40,9	46,6	44,0
Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem							
Muži	4,4	6,0	6,7	7,0	7,1	7,3	7,5
Ženy	4,7	6,1	6,9	7,3	7,4	7,5	7,8

Pozn.: Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem je vypočtena z rozložení intenzit sňatečnosti rozvedených.

U procesu opakované sňatečnosti, stejně jako ve vývoji rozvodovosti podle délky trvání manželství, dochází k postupnému časovému oddalování následných demografických událostí. Zastoupení sňatků uzavřených bezprostředně po rozvodu (ev. ovdovění) mezi sňatky vyššího pořadí se od počátku 90. let snížilo (tab. II.4). V roce 1991 vstoupilo 73,4 % rozvedených či ovdovělých ženichů a 69,9 % rozvedených či ovdovělých nevěst do nového manželství dříve než 5 let po ukončení předchozího manželského svazku, přičemž více než čtvrtina připadla přímo na první rok. Do roku 2001 poklesl podíl sňatků do 5 let od zániku předchozího na 57,2 resp. 55,8 %. V roce 2008 byly tyto raně opakované sňatky zastoupeny v celkovém počtu sňatků vyššího pořadí jen z necelé poloviny (48,2 % u mužů a 45,9 % u žen) a na první rok připadalo 11,9 resp. 12,9 % sňatků. Naopak, relativně nejvíce byla během období 1991-2008 posílena skupina sňatků vyššího pořadí, kdy od zániku předchozího manželství uplynulo nejméně 20 let. Zastoupení těchto sňatků se

pochopitelně liší v závislosti na věku rozvedeného/ovdovělého. Například mezi sňatky vyššího pořadí, které uzavřel muž starší 60 let, je těch, které nastaly až po více než 20 letech od ukončení předchozího manželského svazku, dnes zhruba 18 %, kdežto celková relativní hodnota činí 6,4 %.

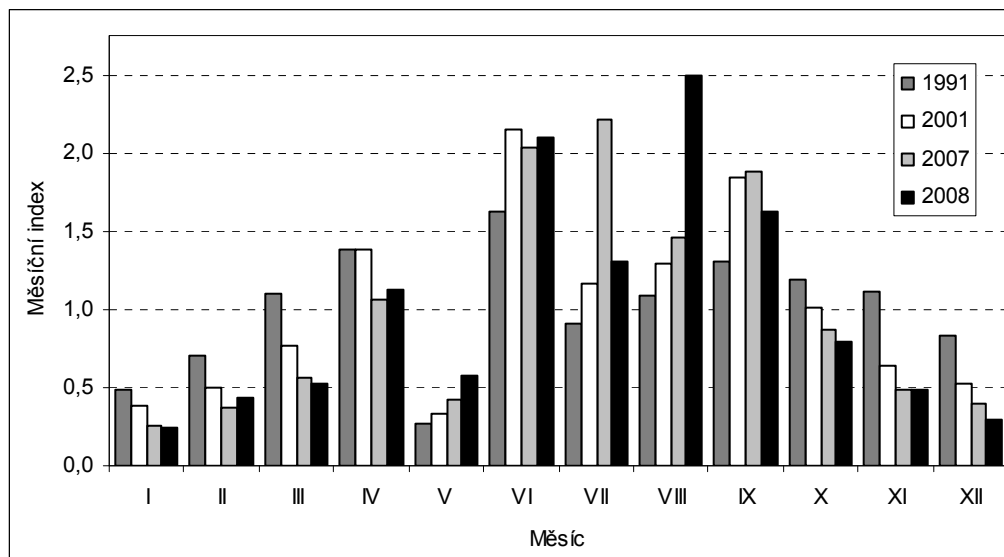
Tab. II.4 Struktura sňatků rozvedených a ovdovělých podle doby od rozvodu/ovdovění (%), 1991-2008

Doba od rozvodu či ovdovění (roky)	Muži				Ženy			
	1991	2001	2004	2008	1991	2001	2004	2008
0	28,8	17,5	15,7	11,9	27,4	17,5	16,1	12,9
1-2	29,6	21,3	22,9	20,9	27,6	20,6	21,0	17,8
3-4	15	18,4	16,4	15,3	15,0	17,7	15,5	15,2
5-9	16,6	24	23,8	24,7	17,5	24,4	23,7	24,2
10-14	6,3	10,5	11	14	7,3	10,4	11,9	15,0
15-19	2,2	4,9	5,5	6,8	3,1	5,0	6,2	7,6
20+	1,5	3,4	4,6	6,4	2,2	4,4	5,6	7,3
Absolutní počet sňatků	16 487	13 533	12 857	14 419	16 225	13 156	12 552	14 340

Výrazné meziroční zvýšení počtu sňatků v roce 2007 neznamenovalo počátek rostoucí úrovně sňatečnosti. Šlo spíše o kumulaci doposud odkládaných, ale jinak třeba i plánovaných, sňatků, kterou vyvolal příznivý časový okamžik. Atraktivní sousled čísel 7/2007 a zejména pak sobotní 7. 7. 2007 přilákal do obřadní síně rekordní počet párů (4 406 v danou sobotu, 10 759 za celý červenec). Souvislost počtu uzavřených manželství s "konstalací čísel" v kalendáři dokládají i denní počty sňatků v roce 2008: přestože je jednoznačně nejfrekventovanějším dnem svatebních obřadů sobota, nejvyšší denní počet byl tohoto roku zaznamenán v pátek dne 8. 8. 2008, celkem 2 226. Lze očekávat, že sezónnost sňatečnosti bude tímto způsobem ovlivněna i v dalších letech, např. v roce 2009 by mohl být posílen i jinak nadprůměrně zastoupený měsíc září.

Srpen se stal nejsilnějším měsícem roku 2008 v počtu nově uzavřených manželství s celkovým součtem 11 089. Hranice 11 tisíc sňatků za měsíc byla přitom v éře samostatné České republiky překonána poprvé². Byl tak dokonce překonán měsíční počet z července 2007; svůj vliv přitom hrál počet sobot v daném měsíci: v červenci 2007 byly čtyři, kdežto v srpnu 2008 pět (a navíc nejčtenější pátek). Roku 2008 se však růst počtu srpnových sňatků neodrazil v celkovém ročním úhrnu, jak tomu bylo v roce předchozím, což se naplno projevovalo ve variabilitě sezónnosti.

Obr. II.3 Sezónnost sňatečnosti, 1991-2008

Výpočet měsíčních indexů (porovnávající počet sňatků v daném měsíci po úpravě na stejný počet dnů a v průměrném měsíci roku) ukázal, že v srpnu 2008 byl uzavřen 2,49 násobek průměrného měsíčního počtu sňatků. Vyšší než dvojnásobný měsíční index je sice u nejoblíbenějšího svatebního měsíce v posledních letech běžný, taková úroveň koncentrace však prozatím zaznamenána nebyla. Jak je vidět z obrázku II.3, srpen se obvykle řadí jen k mírně nadprůměrným měsícům. Druhou příčku obsadil roku 2008 červen, jehož zastoupení na předních místech je vcelku stabilní, třetí bylo září a teprve čtvrtým nejčtenějším

² Takto vysoký počet byl naposledy evidován v červnu 1990, kdy bylo uzavřeno 11 785 manželství. Celkový roční počet sňatků však činil téměř 91 tisíc.

měsícem červenec, jehož loňské prvenství bylo netradiční. K nadprůměrným měsícům se dlouhodobě řadí také duben.

Na druhou stranu spektra oblíbenosti patří zimní měsíce leden a prosinec, ve kterých bývá sňatek uzavírán stále méně častěji. Za zmínku stojí rostoucí zastoupení měsíce května, který po mnoho let zaznamenával nejnižší početnost. Počínaje rokem 2002 opustil poslední příčku, v roce 2008 dosáhl hodnoty 0,57, čímž překonal v četnosti i měsíc březen.

Statistika sňatků podle státní příslušnosti snoubenců zaznamenala v roce 2008 mírný meziroční pokles v zastoupení cizinců. Podíl sňatků, kdy alespoň jeden ze snoubenců nebyl státním příslušníkem ČR, činil 8,4 %, což odpovídá spodní hranici hodnot evidovaných v letech 1997-2008. Absolutně bylo uzavřeno 4 394 sňatků osob s cizí státní příslušností, z čehož 2 585 připadlo na svazek ženy z ČR a cizince, 1 649 na situaci opačnou a zbylých 160 na sňatek dvou cizích státních příslušníků. Ty ČSÚ nejčastěji eviduje u dvou občanů Ukrajiny (25 v roce 2008), Slovenské republiky (18) a Ruska (16).

Tab. II.5 Sňatky cizích státních příslušníků, 1995-2008

	1995	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Sňatky alespoň s 1 cizincem	2 671	4 417	5 052	4 570	4 566	4 969	4 394
- podíl na všech sňatcích (%)	4,9	8,4	9,8	8,8	8,6	8,7	8,4
Sňatky - žena ČR + cizinec	1 839	2 672	2 969	2 652	2 549	2 845	2 585
v tom státní občanství: Slovensko	474	448	523	574	612	745	728
Spojené království	58	171	149	147	154	224	263
Německo	305	466	319	251	239	236	251
USA	77	136	175	155	130	147	127
Ukrajina	57	162	211	177	142	129	89
Sňatky - muž ČR + cizinka	771	1 691	2 011	1 822	1 907	1 940	1 649
v tom státní občanství: Slovensko	274	422	639	677	772	843	787
Ukrajina	167	538	579	503	444	432	305
Rusko	96	139	134	123	109	125	93
Polsko	53	51	44	51	63	57	76
Německo	19	25	18	15	15	23	28
Sňatky - oba cizinci	61	54	72	96	110	184	160

Pozn.: Státní občanství je zjišťováno až od roku 1995, dříve byla zaznamenávána národnost.

Mezi muži a ženami z ČR, kteří uzavírají sňatek s cizincem, existují určité rozdíly v četnosti jednotlivých státních příslušností jejich partnerů. Shodně jsou nejvíce zaznamenávána nově uzavřená manželství Čecha/Češky se státní občankou/občanem Slovenska, ovšem u českých žen jde o zastoupení zhruba čtvrtinové, kdežto u českých mužů téměř poloviční (mezi sňatky Čecha a cizinky). Na dalších místech se pozice státních občanství u mužů a žen liší. U mužů z ČR jsou četnější manželské svazky s ženami z Ukrajiny, příp. z Ruska, zatímco vedle českých žen převažují ženiši s občanstvím Spojeného království či Německa. Do první pětky nejčetnějších se již v roce 2008 nedostaly sňatky s občany Vietnamu, přitom např. roku 2004 byly sňatky českých žen s občany Vietnamu druhé nejčastější mezi takto smíšenými páry (žena ČR + cizinec).